

Derest konstitutionsutskottet skulle gilla mitt förslag i hufvudsak, men möjligen finna det nya stadgandet böra formuleras annorlunda eller tilldelas en annan plats i riksdagsordningen, än af mig ifrågasatt blifvit, torde utskottet benäget vidtaga de ändringar, som sålunda anses behöfliga.

Stockholm den 12 februari 1895.

Gustaf Rydning.

N:o 159.

Af herr **E. Wavrinsky**, *om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om förslag till sådan ändring i nu gällande lag, att gift person må kunna bereda egen familj förmånen af försäkring å sitt lif.*

Ett bland de allra viktigaste villkoren för ett samhälles välstånd och förmåga till gynsam utveckling torde väl vara, att trygghet beredes samhällets medlemmar i största möjliga utsträckning mot oberäkneliga rubbningar i deras ekonomiska existens. Äfven med iakttagande af den allra största omsorg och försigtighet är det i flera oundvikliga fall icke möjligt för människan att afvända den skada, som hotar henne eller hennes egendom.

Nyare tiden har beträdd en fullt rationel väg, då man träffat anstalter för att bära de olyckor, som ej kunna undgås. För att göra lifsuppehållet oberoende af sjukdom, olycksfall, ålderdom och andra förödelse har man inrättat försäkringsanstalter.

Ett slag af dessa, lifförsäkringsanstalterna, afse bland annat att sätta en familjefader eller moder, i stånd att genom försäkring af sitt lif betrygga sin familjs ekonomiska framtid, äfven om han eller hon skulle i förtid afida.

Betänker man, att äktenskapets ingående och stiftande af familj är ett af de lefnadsmål, som snart sagdt hvarje man och qvinna ställer såsom det högsta och oundgängligaste af allt som bildar lifvets lycka och mening, att därför möjligheten härtill innebär ett befordrande af i sann bemärkelse allmän lycka, men att å andra sidan äktenskap, hvilka ingås utan tillräcklig ekonomisk grund, äro en af de väsentligaste orsakerna till fattigdom, brutet lefnadsmod, förstörd lycka — ja, ofta nog till oordningar och brott — så måste man väl erkänna, att hvad lagstiftningen kan inom behörigt område göra för att betrygga familjelifvets ekonomiska bestånd och derigenom befordra tillfällena till ingående af sunda och välgrundade äktenskap också bör göras.

Nu är det emellertid så, att lagen icke i afseende på lifförsäkring till egen familjs trygghet främjar den fulla användningen af detta hjälpmedel. En gift person kan i sjelfva verket med hänsyn till den gällande äktenskapslagstiftningen icke annorledes än på omvägar och med stor svårighet taga en försäkring å eget lif, som med visshet kommer familjen till godo. Mot lifförsäkring till makas eller makes förmån möter från lagstiftningens sida det hinder, att gifva under bestående äktenskap icke annat än i undantagsfall kan mellan makar ske med laga verkan. Mot öfverlåtelse till de omyndiga barnen möter den svårigheten, att sådan öfverlåtelse för att vara fullt laglig sannolikt måste ske till en för ändamålet särskildt förordnad förmyndare för barnen.

I flera utländska lagstiftningar, särskildt den engelska och den norska, finnas deremot noggranna bestämmelser för att underlätta och betrygga sådana anordningar.

För att närmare belysa dessa förhållanden tillåter jag mig åberopa en utredning af sakkunnige i det viktiga ämnet och tror mig bäst tydliggöra frågan genom att ordagrant återgifva den förtjenstfulla framställningen.

Kort öfverblick öfver den nuvarande svenska lagstiftningen i ämnet.

Betrakta vi först frågan, huruvida en man kan träffa sådana anordningar, att hans hustru kommer att njuta förmånen af en af honom tagen försäkring å hans lif, skola vi skilja på det fall, då försäkringen redan vid äktenskapets ingående finnes till, och det, då den först tages under äktenskapet.

I förra fallet torde saken ställa sig sålunda. Lifförsäkringen blifver såsom varande att hänföra till lös egendom efter lag gemensam egendom mellan makarne. Men genom äktenskapsförord kan mannen afsäga sig giftorätt deri och gör den till hustruns enskilda egendom. Detta dock alltid under iakttagande af den allmänna regeln, att förord ej må göras till förfång för

dem, som vid tiden för förordets ingående hafva bättre rätt till egendomen. Denna bestämmelse kan i allmänhet tolkas på två olika sätt. Antingen kan man anse, att, om mannen har borgenärer vid tiden för äktenskapsförordets ingående, dessa sedermera utan vidare ega ovilkorlig rätt till betalning ur all den egendom, som mannen genom äktenskapsförord eftergifvit. Eller ock skulle mannen kunna anses berättigad att eftergifva sin rätt till all den egendom, hvarmed hans dåvarande tillgångar öfverskjuta hans skulder, således till den behållning, han då eger. Den senare tolkningen skulle, allt efter som bevisningsskyldigheten ansåges tillhöra borgenärerna eller mannen, innebära följande alternativ. I förra fallet skulle en borgenär, hvars fordran kommit till stånd före förordets upprättande, kunna göra anspråk på betalning ur något egendomsföremål, hvartill mannen då uppgifvit rätten till hustruns förmån, blott så vida borgenärerna i händelse af bestridande kunde visa, att mannen då afhändt sig mera än som svarade mot hans dåvarande verkliga behållning. I senare fallet åter skulle borgenären i första hand kunna göra anspråk på betalning ur hvarje egendomsföremål, som före förordets upprättande tillhört mannen, men genom dess ingående afhändts honom, och, derest mannen ville bestrida detta anspråk, skulle det tillhöra honom att bevisa, att han icke genom förordet afhändt sig mera än behållningen.

Men utom dessa nu angifna i allmänhet tillämpliga grunder, måste beträffande det slags egendom, hvarom nu är fråga, nemligen lifförsäkring, en särskild synpunkt framhållas. Har borgenären, kan man spörja, rätt till betalning ur sjelfva de föremål, som äro genom förordet honom origtigt undandragna eller har han blott rätt till betalning ur de värden, som vid tiden för förordets ingående motsvarade dessa föremål? Frågans besvarande är af vigt för det spörsmål, hvarmed vi sysselsätta oss. En försäkring har nemligen dels ett mycket olika köpevärde på olika tider under försäkrings-tagarens lifstid och dels ett annat värde vid hans död. Är det nu så, att, om mannen eftergifvit sin giftorätt i lifförsäkringen, borgenären skall (hvilken af ofvannämnda tolkningar som än må antagas) hafva rätt till betalning ur det värde, lifförsäkringen vid förordets upprättande motsvarade, eller skall han hafva rätt till betalning ur försäkringens vid krafvetts anställande gällande värde, och detta senare vare sig försäkringstagaren lefver eller är död?

Att härpå gifva ett bestämdt svar är i betraktande af den oklarhet i lagstiftningen och osäkerhet i lagskipningen, som är rådande i alla till detta område hörande frågor, icke lätt. Men så mycket anse vi visst, att möjligheten till den senare tolkningens antagande ingalunda får anses utesluten.

Vi öfvergå nu till att betrakta frågan, huruvida en försäkring å mannens lif kan af honom under äktenskapet tagas till hustruns förmån eller å henne öfverlätas. I fråga härom gäller den stora hufvudgrundsatsen,

att förändring af makars inbördes egendomsförhållanden under bestående äktenskap endast kan ega rum under den i lag stadgade form, som heter boskilnad. Genom boskilnad kommer egendomsgemensamheten såsom regel att upphöra och derefter kunna jemväl — ehuru lagskipningen härutinnan för ingen del är säker — öfverlåtelser mellan makarne göras. Att utan vunnin boskilnad direkt åt hustrun taga eller å henne öfverlåta en lif-försäkring med den rättsverkan, att densamma blifver hennes enskilda egendom, är i alla händelser för mannen omöjligt. Men boskilnad vinnes icke annat än under vissa vilkor, hvilka finnas af lagen stadgade och medför dessutom både kostnader och obehag, för hvilka makarne i det längsta skola draga sig.

Det enda sätt, på hvilket hustrun under äktenskap utan erhållen boskilnad kan vinna enskild egendom, är genom gåfva eller testamente, som gifves under förbehåll, att det gifna skall utgöra hennes enskilda egendom. Vill mannen således till hustruns förman taga eller å henne öfverlåta en lif-försäkring, finnes intet annat sätt än att anordna tvenne gåfvohandlingar, en, hvarigenom mannen till en tredje person öfverlåter lif-försäkringen, och en, hvarigenom denne tredje person öfverlåter försäkringen till hustrun med vilkor, att den skall tillhöra henne enskildt. Om ett sådant aftal icke sker i afsigt eller har till resultat att undandraga borgenärer uppfyllelsen af deras rättmätiga anspråk, lärer det icke kunna anses obehörigt ur moralisk synpunkt. Det är nemligen icke hvad man kallar ett kringgående af lagen utan fastmera ett supplerande af densamma — ett sådant supplerande, som på äktenskapslagstiftningens område förekommer och i anseende till samma lagstiftnings antiqverade beskaffenhet måste förekomma mycket ofta. Men en sak är, att sådana transaktioner under angifna vilkor icke kunna anses moraliskt otillåtliga. En annan, huruvida den enskilde bör vara hänvisad till dem. Detta tro vi icke. Om ett berättigadt intresse tillgodoses genom en öfverlåtelse mellan makar, bör denna öfverlåtelse få ske direkt och utan *begagnande af en särskild juridisk konstruktion*, för det första därför, att den allmänna redbarheten i handel och vandel bättre befordras genom att hederliga transaktioner få ske öppet *med lagens fulla medgifvande och under lagens fulla hägn*, och för det andra därför att denna omväg medför allehanda svårigheter, på hvilka hela rättshandlingens bestånd kan gå förlorad.

Vi hafva nu angifvit de sätt, på hvilka en lif-försäkring, tagen af mannen å hans lif, kan förvandlas till hustruns enskilda egendom. Det återstår emellertid att se till, hvilka rättsverkningar, som blifva följden af en sådan förvandling, d. v. s. för hvilken slags gäld egendomen efter förvandlingen svarar.

Vi se härvid emellertid alldeles bort från den förut berörda frågan, i hvad mån borgenärer kunna påstå ett äktenskapsförords ogiltighet och följ-

aktligen tillvinna sig rätt till betalning ur den genom förordet disponerade egendomen på den grund, att detsamma kränkt deras rätt. Vi utgå således nu ifrån förutsättningen, att lifförsäkringen på ett oangripligt sätt blifvit hustruns enskilda egendom.

Rörande lifförsäkringen gäller naturligtvis i sådant fall alldeles samma regler som om hustruns enskilda egendom i allmänhet. Den svarar således dels för hennes enskilda gäld, hvarmed förstås så väl den gäld, hon före äktenskapets ingående gjort, som äfven den, hvilken under äktenskapet genom hennes särskilda »vällande eller förgörelse» tillkommit, och dels för makarnes gemensamma gäld, i den mån denna ej kan betalas af gemensamma tillgångar, dock att hustrun med sin enskilda egendom ej svarar för mera än »sin andel i gälden», d. v. s. i allmänhet hälften af gälden, så vida hon ej förbundit sig till solidariskt ansvar.

Härmed torde det väsentliga vara framhållet af den rättsliga ställningen i fråga om en lifförsäkring å mannens lif, som blifvit hustruns enskilda egendom.

Blifver åter fråga om rättsförhållandet, när en fader genom öfverlåtelse å sina barn af en försäkring å eget lif söker betrygga deras framtida bergning, ställer sig saken annorlunda. Här finnes intet, som lagligen hindrar en sådan öfverlåtelse. Men väl är öfverlåtelsens giltighet beroende af iakttagande utaf så pass stränga former, att sjelfva öfverlåtelsen ofta på grund deraf skall kunna gå om intet. Fader är sina barns rätte förmyndare. Men i fråga om lös egendom — hvartill försäkringen såsom utgörande ett värdepapper naturligen hör — gäller regeln, att en gåfva deraf, för att anses fullbordad, skall vara icke blott genom ett fritt, klart och bestämdt viljetryck af gifvaren gjord, utan att den derjemte skall vara verkligen öfverlemnad. Detta åter blifver i de flesta fall liktydigt med att gåfvan skall hafva blifvit mottagen vare sig af den gynnade sjelf eller af någon annan å hans vägnar. Den som i förevarande fall borde vara rätt mottagare, då barnen äro omyndiga, skulle vara deras förmyndare. Men om nu fadern sjelf är förmyndare, kan han måne i sin person förena gifvaren och mottagaren? Får gåfvohandlingen således, då dess yttre form begränsas till ett skriftligt uttryck för hans vilja rättslig giltighet? Eller fordras härför, att en annan förmyndare tillsättes för sjelfva mottagandet af gåfvan? Se der frägor, hvilka icke äro lätta att besvara.

Utan tvifvel lemnar den herskande rättsteorien — och om skrifven lag är i detta fall knappast tal — föga rum för den liberalare tolkningen. Den håller nog så strängt på de juridiska formerna i detta fall: att gåfvan, för att vara giltig, måste vara fullbordad genom öfverlemnande, men att ett öfverlemnande icke kan ega rum, utan att gifvaren och mottagaren äro två

skilda personer, hvilka, då fråga är om omyndiga, som ju icke sjelfva äro behörige att företaga rättshandlingar, måste betyda, att en särskild förmyndares tillsättande blifver nödigt. Det kan dock med skäl betviflas, att domstolarne, som icke äro så böjde att acceptera teoriens resultat äfven der det kommer i tydlig strid med billigheten och det sunda förnuftet, skulle, derest en lifförsäkring är af fadern ursprungligen tagen för barnens räkning eller blifvit å dem behörigen transporterad och derigenom bestämdt afskild från gifvarens förmögenhet, af den omständigheten, att han vid förvärfvet eller transporten varit deras förmyndare, anse sig förhindrade att tillerkänna gåfvan giltighet. Men att en ovisshet i detta fall råder, är säkert.

Innan vi afsluta vår framställning af den svenska rättens bestämmelser i hithörande afseenden, torde det vara lämpligt, att vi jemväl kasta en blick på förhållandet dels vid utmätning och dels vid konkurs.

Att en lifförsäkring så väl som annan egendom kan utmätas, är klar sak, då icke någon uttrycklig föreskrift i lag hindrar detsamma. Har försäkringen på ett rättsligen giltigt sätt blifvit hustruns enskilda tillhörighet, och vill hon vid utmätning i makarnes bo undantaga den på denna grund, har hon att förete förordet eller förete bevis, att det i kraft af gåfva bör anses för enskild egendom, hvarefter försäkringen skall sättas i kvarstad med rätt för hustrun att, derest hon vill värja försäkringen, stämma borgenären inom tre månader. Gör hon icke detta, har hon förlorat sin talan, så vida ej inom samma tid boskilnad sökts.

Hvad en till barnen öfverlåten lifförsäkring angår, är klart, att den, så vidt den anses vara dessas behöriga egendom, allenast kan för deras skuld utmätas. Utmätas den ändock för faderns skuld, äro föreskrifterna i 69 § utsökningslagen tillämpliga, men detta erbjuder knappast något intresse för den fråga, vi här behandla.

I fråga om konkurs gäller, att der gäldenären inom tre månader före konkursen genom gåfva eller annat aftal, som hufvudsakligen har egenskap af gåfva, afhändt sig egendom af sådant värde, att borgenärerna deraf märklig skada haft, konkursboet kan återvinna egendomen, liksom återvinningsrätt finnes, der gäldenären inom trettio dagar före konkursens början annorledes ingått aftal, hvarigenom han iklädt sig förbindelse eller afhändt sig egendom, borgenärerna till förfång och under sådana omständigheter, att den, med hvilken aftalet ingicks, haft skälig anledning att sådant antaga.

Dessa bestämmelser äro naturligtvis äfven tillämpliga i fråga om en öfverlåtelse af lifförsäkring.

Vi hafva velat i sammanhang meddela en öfversigtlig framställning af de svårigheter, som enligt svensk rätt kunna för en familjefader yppa sig, då det gäller att genom gåfva af lifförsäkring betrygga hustrus och

barns ekonomiska framtid. Vi anmärka emellertid redan här, att den följande utvecklingen kommer att begränsa sig till frågan om förhållandena mellan man och hustru i hithörande afseende. Väl förtjena äfven de synpunkter, vi framhållit vid frågan om en gåfva från fader till barn, sitt behöriga beaktande. Men då en ändring eller förtydligande i lagstiftningen i den delen af vissa anledningar, på hvilka vi här icke kunna närmare inlåta oss, måhända skulle medföra vida större svårigheter men dock gifva ett mindre praktiskt resultat än en förändring till hustruns fördel, anse vi rådligast och riktigast att för närvarande koncentrera hela uppmärksamheten på allenast en reform i den senare rigtningen.

Hvilka befogade anspråk kunna borgenärer rent rationellt sedt och utan afseende å någon särskild lagstiftning sägas hafva mot en gäldenär och hans egendom, särskildt den del deraf, som utgöres af försäkring.

I allmänhet kan man ju säga, att den, som lånat en annan person penningar, bör kunna hafva anspråk på, att gäldenären skall söka betala skulden genom att dels sträfva att — genom ordentligt arbete — förtjena hvad dertill behöfs och dels föra ett lif, som står i öfverensstämmelse med hans ekonomiska läge. Vidare anses borgenären ju äfven hafva anspråk på hvad som tillfaller gäldenären genom arf, testamente, gåfva eller annorledes, så vida ej särskilda villkor utgöra hinder för att hvad sålunda tillfallit gäldenären användes till betalning af gäld.

Deremot kan gäldenären aldrig vara pliktig att till borgenärens förmån försäkra sitt lif, så vida sådant ej dem emellan varit vid skuldens tillkomst aftaladt. *Men om borgenären icke kan ega befogade anspråk på, att gäldenären skall försäkra sitt lif, måste han då anses hafva sådana på försäkringssumman, derest gäldenären verkligen har försäkrat sitt lif och försäkringen genom dödsfall utfaller?*

Detta är den ena frågan. Den afser tagande af en lifförsäkring, som vid skuldens tillkomst icke existerade.

Men gäldenären kan redan vid skuldens tillkomst hafva egt en försäkring å sitt lif. Om denna försäkring hvarken satts i pant för skulden eller ens vid utverkande af försträckningen omnämnts eller på något sätt gjorts gällande såsom utgörande en säkerhet för skuldens återbetalande, bör ju icke fordringsegaren kunna hafva något berättigadt anspråk på att gäldenären skall uppehålla försäkringen, utan denne kan, om han vill, låta den genom försummad premieinbetalning förfalla, utan att han derigenom för-

närmar borgenärens rätt. *Men om så är, kan borgenären då, i fall gäldenären det oaktadt uppehåller försäkringen, ovilkorligen pretendera betalning ur den utfallande försäkringssumman?* Detta är den andra frågan.

Och båda dessa frågor böra enligt vår uppfattning föranleda *nekande* svar. Har det stått i gäldenärens fria skön att försäkra sig eller ej, och har det likaledes stått i hans fria skön att uppehålla en redan befintlig försäkring eller ej, så bör det väl också stå i hans fria skön att låta försäkringssumman komma borgenären till godo eller ej — dock icke alldeles obetingadt hela försäkringssumman, ty då denna — i hvad på den försäkrade ankommer — bildas genom insatser, dem han måste göra, kan det ifrågasättas, huru vida borgenären ej bör bibehålla rätt till hvad genom dessa insatser undandragits gäldenärens förmögenhet eller med andra ord *till så stor del af försäkringssumman, som motsvarar dessa insatsets sammanlagda belopp.*

Såsom en hufvudgrundsats, hvilken vi hålla för riktig, vilja vi alltså uppställa den, att borgenärerna icke böra ega någon ovilkorlig rätt till sjelfva försäkringssumman, utan på sin höjd till ett belopp motsvarande de inbetalda premierna.

Vi säga »på sin höjd» och detta ur en synpunkt, som vi torde böra något utveckla. I det föregående resonnementet hafva vi, såsom anmärkt blifvit, utgått från en rent rationel uppfattning af en gäldenärs förpligtelse gent emot sina borgenärer. Det har der icke varit fråga om, hvilka principer den ena eller andra lagstiftningen uppställt. Ville man taga hänsyn till detta, så kommer man sannolikt till för gäldenären vida mindre strängt resultat. Ty lagstiftningarne statuera i allmänhet ingalunda några ens närmelsevis så stränga förpligtelser för en gäldenär, som dem vi här antagit. De hylla fast mera den åsigten, att en långifvare, så vidt han ej till sin säkerhet tagit pant, måste hafva varit medveten om den risk, för hvilken han utsatt sig och sålunda ock får stå sitt kast. Man kan, mena lagstiftarne, icke allt för mycket inskränka den enskildes rätt att handla och vandla utan att bota ett ondt med hälften värre. Och derutaf följer då, att det endast är i vissa ganska bestämdt begränsade undantagsfall, som lagarna straffa en gäldenär för bristande hänsyn till borgenärens rätt, eller som de tillåta dessa senare att fordra återgång af redan avslutade rättshandlingar. Ett vilkor för vare sig ansvar eller återgång är i allmänhet, att borgenären sjelf gör allt, hvad på honom ankommer för att uppehålla sin rätt och således, der gäldenären ej kan betala, utverkar hans försättande i konkurs.

Vi skola nu kasta en blick på de utländska lagstiftningarne, för att se i hvad mån dessa hafva omfattat den nyss uppställda principen. I den *engelska* »Lag, hvarigenom lagarne om gifta qvinnors egendom samlas och förändras» den 18 augusti 1882 11 §, föreskrifves som följer:

»Gift qvinna må, i kraft af henne här förut tillerkänd rätt att sluta kontrakt, taga försäkring på sitt eget lif eller på mannens lif till sin enskilda fördel, och detta kontrakt med all fördel deraf skall komma henne till godo.

En försäkring som mannen tagit å sitt eget lif och förklarar vara afsedd till förmån för hans hustru eller hans barn, eller för hans hustru och barn eller något af dem, eller som hustrun tagit å sitt lif och förklarar vara afsedd till förmån för hennes man, eller hennes barn, eller för hennes man och barn, eller något af dem, skall stå under särskild god mans vård till förmån för de deri omnämnda personerna, och de penningar, som utbetalas på en dylik försäkring, skola icke, så länge ändamålet med försäkringen ej i alla hänseenden är uppfyllt, utgöra någon del af den försäkrades egendom eller häfta för hans eller hennes skulder. Dock skola den försäkrades fordringsegare, derest det bevisas, att försäkringen tagits och premierna betalats i afsigt att bedraga dessa, vara berättigade att af de penningar, som kunna fås utbetalda på försäkringsbrevet, utfå ett belopp motsvarande de sålunda inbetalda premierna — — — — —

Den grundsats, lagstiftningen hyllar, finnes här synnerligen klart uttryckt och kan fastslås i följande fyra punkter.

1. *En man eger under bestående äktenskap taga lifförsäkring till förmån för hustrun eller barnen.*

2. *Fordringsegarne ega således icke någon rätt att bestrida en sådan transaktions giltighet.*

3. *Dock ega fordringsegarne en viss rätt till betalning ur försäkringssumman, derest det bevisas, att försäkringen tagits och premierna betalats i afsigt att bedraga dem.*

4. *Äfven i detta sista fall sträcker sig dock fordringsegarernes rätt icke öfver ett belopp motsvarande de sålunda inbetalda premierna.*

Man finner således, att den engelska lagens principer äro icke obetydligt liberalare mot hustrun, än hvad vi här ofvan framhållit såsom logiskt riktigt. Den grundsats, vi betecknat såsom *sjelfva den väsentligaste, nemligen att borgenärernas rätt i intet fall bör gå längre än till premiernas utfående, är antagen.* Men till och med för denna rätts utkrävande uppställer lagen den stränga förutsättningen, att det skall bevisas, att försäkringen tagits och premierna betalats för att bedraga borgenärerna, hvilken förutsättning

för det första lära innebära, att under inga förhållanden borgenärer, hvilkas fordringar tillkommit senare än försäkringens tagande, kunna göra några anspråk, och för det andra, att gäldenärens ekonomiska ställning, på den tid försäkringens togs, icke får hafva varit sådan, att han bort kunna anse det sannolikt, att han skulle kunna betala sin gäld.

Vi öfvergå nu till att taga i betraktande den *norska* lagstiftningens bestämmelser i hithörande afseende.

Härvid äro hufvudsakligen att märka vissa bestämmelser i »Lov. af 29:de juni 1888 om Formuesforholdet mellem Aegtefæller», hvars 20 § innehåller föreskrift, att lifförsäkringssumma eller lifränta, som är tillförsäkrad någon af makarne, blifver den makens enskilda egendom, för så vidt icke genom testamente, gåfvobref eller äktenskapsförord är annorledes bestämdt.

Vidare föreskrifves i 24 §, att gåfvor mellan makar under bestående äktenskap måste för att vara giltiga ske genom äktenskapsförord, undantagandes om de bestå i föremål till personligt begagnande, hvars värde icke står i missförhållande till gifvarens vilkor, eller lifförsäkringssumma eller lifränta, som tillförsäkras hustrun.

Af dessa bestämmelser framgår, att den *norska* lagstiftningen i en mycket vidsträckt grad behjertat de skäl, som böra föranleda till särskilda bestämmelser rörande lifförsäkringens tillgodogörande för familjen.

Af lifförsäkring eller lifränta, som tillförsäkras endera maken, blifver dennes enskilde egendom och att gåfva af sådan natur får under bestående äktenskap utan iakttagande af eljest föreskrifna formaliteter göras mellan makar, *innebär i sjelfva verket det fullständigaste erkännande man gerna kan tänka sig af de synpunkter, vi ofvan sökt utveckla.*

Lägger man härtill, dels att ingen bestämmelse finnes som förbehåller borgenärerna rätt till återvinning af ett belopp motsvarande inbetalda premier och dels att hustruns enskilda egendom icke svarar för andra förpligtelser än sådana, som hon sjelf iklädt sig, finner man, att det knappast är möjligt att gå längre i fråga om försäkringens lagliga betryggande för familjens räkning.

Öfvergå vi till att betrakta den *tyska* rätten i hithörande afseende, kunna vi inskränka oss till att återgifva den motivering, hvarmed *tyska* rikets högsta domstol nyligen grundat en dom i tvist mellan en afliden persons borgenär, å ena, och hans hustru, å andra sidan, om bättre rätt till en försäkringssumma, hvilken, oaktadt försäkringens tagits af den aflidne till förmån för hans hustru, sedan konkurs efter honom uppkommit, af konkursförvaltningen togs i anspråk för borgenärernas räkning. Denna motivering,

som med synnerlig klarhet utvecklar den tyska rättens principer i sådant fall, lyder sålunda:

»Den af X på eget lif till förmån för hans hustru tagna försäkringen måste anses såsom en utan valuta gjord disposition i enlighet med § 25 n:o 1 och 2 konkursförordningen; men med rätta har appellationsdomstolen antagit, att genom den handling, som efter de anförda bestämmelserna skulle vara föremål för klander, det, hvarpå klaganden i förevarande rättegång gör anspråk, från X:s förmögenhet hvarken blifvit föryttradt, bortgifvet eller undantaget och att det således här ej kan vara tal om ett återbärande till konkursmassan i enlighet med § 30 konkursförordningen. Såsom riksrätten redan förut utlåtut sig, är ändamålet med klander i konkurs endast det att för konkursmassan återställa det tillstånd, som skulle bestått, om den klandrade handlingen icke företagits. Men häraf följer den inskränkning i svarandens förpligtelser, att han ej behöfver återbära mera än det som frångått gäldenärens förmögenhet. Endast så långt räcker ersättningskyldigheten. Nu har aflidne X före företagandet af den klandrade rättshandlingen icke haft någon fordran på försäkringsbolaget på grund af något lifförsäkringskontrakt, således ej heller kunnat lemna ifrån sig en sådan. Han har försämrat sin förmögenhetsställning endast i den mån som försäkringspremier redan blifvit af honom betalda. I hvad mån detta skett under den korta tiden från aftalens afslutande till försäkringstagarens död synes likgiltigt, då klaganden rigtat sin klandertalan ej mot de verkställda premieinbetalningarne, utan mot lifförsäkringen sjelf. Revisionsökanden har visserligen sökt utveckla, att en ogiltig rättshandling i hvarje fall dock föreläge på den grund, att X ända till sin död underlåtut att återkalla den till förmån för hans hustru gjorda öfverlåtelse och derigenom försummat det af hans fria vilja beroende förvärfvandet af anspråk på lifförsäkringssumman. Emellertid måste denna mening stranda redan derpå, att klaganden i föregående instanser rigtat sin klandertalan endast mot tagandet af lifförsäkringen till förmån för svaranden, icke mot X:s derpå följande underlåtenhet. En dylik klandertalan saknar för öfrigt hvarje saklig och rättslig grund, då en afsigtlig underlåtenhet ej ens blifvit ifrågasatt och aflidne X hvarken var pligtig att för egen räkning förvärfva försäkringsanspråket ej heller dertill genom någon tredje mans handling föranledd».

Af denna domsmotivering synes framgå, att den tyska rättsuppfattningen obetingadt *medgifver en man rätt att taga lifförsäkring till sin hustrus förmån, med den verkan, att borgenärerna i alla händelser icke kunna göra anspråk på större andel af försäkringssumman än som motsvarar de inbetalda premiernas sammanlagda belopp*, hvaremot en punkt i resonnementet gifver vid handen, att en öfverlåtelse af redan tagen försäkring näppeligen torde

vara oangriplig hvad de borgenärer beträffar, hvilkas fordringar uppkommit efter försäkringens tagande, men före dess öfverlåtande.

Hvad angår den *franska rätten*, finnas flera rättsfall, som visa, att en man kan taga en försäkring å sitt lif till sin hustrus förmån, likasom äfven att han kan öfverlåta en redan befintlig försäkran å henne med det resultat, att försäkringssumman kommer henne uteslutande till godo, utan att så vidt vi känna någon inskränkning till borgenärernas förmån med afseende å premiebeloppet förefinnes.

Märkligt nog synes en i *Finland* af högsta instans meddelad dom gifva vid handen, att äfven der den uppfattningen skulle göra sig gällande, att en *lifförsäkring, som en gift man tagit till sin hustrus förmån, bör anses tillhöra henne enskildt*. Och detta är så mycket anmärkningsvärdare som den svenska äktenskapsrätten i öfrigt till sina grundprinciper fortbestår i *Finland*, hvadan man skulle vara frestad tro, att *Finlands* högsta domstol härvidlag tillämpat den gamla svenska domareregeln, som säger, att »en god beskedlig domare är bättre än god lag, ty han kan alltid laga efter lägligheterna.»

Efter denna korta öfversigt skola vi nu taga i skärskådande, i huru pass vidsträckt grad, den svenska lagstiftningen, för hvars väsentliga föreskrifter i hithörande afseende vi ofvan redogjort, kan anses tillämpa rigtiga och billiga grundsatser i det ifrågavarande ämnet.

Så snart det gäller en *utomstående* person, kan en man, blott han icke kommer i konflikt med konkurslagens bestämmelser, skänka bort hvad det vara månde och således jemväl å sitt eget lif tagen försäkring.

Men i fråga om hustrun ställer sig saken annorlunda. Den svenska lagstiftningen har icke i ringaste mån accepterat grundsatsen, att försäkringen bör kunna komma hustrun till godo gent emot borgenärerna.

Före äktenskapet kan visserligen, såsom vi sett, en *lifförsäkring* genom förord göras till hustruns enskilda egendom, men efter äktenskapets ingående kan detta icke ske annat än medelst en transaktion *genom tredje man*, och i båda fallen svarar hustrun med hela *lifförsäkringen* icke blott för sin enskilda gäld, utan jemväl för sin andel i den gemensamma gälden.

Vi skola något närmare undersöka grunden till den oförmånliga undantagsställning, lagen sålunda gifvit hustrun.

Grundsatsen att en förmögenhetsrättslig handling mellan tvenne makar under bestående äktenskap icke låter sig göra hvilat allt utan tvifvel på farhågan för bedrägliga transaktioner till borgenärers skada. En sådan farhåga är onekligen också ganska välgrundad. Man betänke blott det intima förhållande, som råder mellan tvenne samboende makars ekonomiska intressen

och som ju gör, att den ena kan »gifva» bort huru mycket som helst åt den andra utan att dermed egentligen afhända sig någon fördel för sig sjelf.

Men alla dessa bedrägliga transaktioner, hvilka man fruktar, afse naturligtvis för det första att undandraga borgenärerna verkliga och befintliga saker eller rättigheter, hvarpå de eljest haft befogade anspråk. Här åter är det, såsom vi ofvan visat, egentligen blott fråga om *gäldenärens rätt att nedlägga ett kapital i ett osäkert företag, hvilket kan gifva vinst och att för detta fall förbehålla vinsten åt hustrun eller att till hennes förmån disponera den af ett redan på detta sätt nedlagdt kapital uppkommande vinst*. Och för det andra äro de verkligt bedrägliga transaktionerna i de allra flesta fall rigtade på eget väl, så att gifvan i sjelfva verket är en blott fiktion, under det att gifva af lif försäkring ju afser icke att till den gifvandes egen fördel undandraga borgenärer något, utan att uppfylla en pligt emot dem, för hvilkas timliga uppehälle gifvaren åtagit sig ansvaret. Vid sådant förhållande synes det icke kunna bestridas, att lagen, utgående från en princip, som väl i sig sjelf är riktig och, så länge äktenskapsrätten i det hufvudsakliga bibehålles oförändrad, jemväl bör fortbestå, *likväl drifvit denna princip för långt och sålunda låtit under densamma ingå fall, som egentligen icke höra dit*. Eller, för att uttrycka oss egentligare och mera historiskt, en lag, vid hvars tillkomst de förhållanden, som nu afses, icke funnos för handen, har uppstått en grundsats, hvilken kan fortfara att såsom regel vara på sin plats, *men från hvilken nyare tiders ekonomiska institut fordra ett undantag*.

Det är nemligen af vigt att framhålla och betona, att den grundsats i fråga om försäkringen, som de engelska och norska lagstiftningarne, hvilka utgå från en helt annan äktenskapsrätt i det hela än vår, uppställa, mycket väl låter sig såsom ett undantagsstadgande införa i den svenska lagstiftningen utan att summa lagstiftnings principer derigenom rubbas och tillika i en så bestämdt begränsad form gestaltas, att något slags fara för en obehörig utsträckning af undantagsstadgandet icke behöfver anses vara för handen.

Möjligen skulle man deremot vilja invända, att sjelfva undantagsstadgandets motivering följdriktigt skulle leda till att det borde gifvas ett vidsträcktare område än att gälla endast försäkringen.

Man skulle då kunna resonera sålunda. Om borgenärerna icke hafva något befogadt anspråk på den vinst, som genom ett försäkringsaftal kan uppkomma, hafva de i sjelfva verket något befogadt anspråk på en vinst af hvad slag som helst? Vinst dervid tagen i betydelsen af det tillskott till gäldenärens förmögenhet, som oberäknliga tillfälligheter skapa. Men häremot vilja vi erinra, att antingen äro vinster i sjelfva verket underkastade beräkning — så t. ex. handelsvinster, så snart det är fråga om verkligt sund spekulation — eller ock äro de att räkna till hazardspel. I förra fallet äro

de ju att anse såsom utbyte af arbete och böra väl då, så vidt grundsatsen om olagligheten i allmänhet af gåfvor mellan makar bibehålles, hänföras under den allmänna regeln. I senare fallet åter lärer det icke kunna ifrågakomma att uppmuntra spel och lotteri genom en särskild undantagslagsstiftning. *Försäkringsaftalet är deremot icke osund spekulation. Vinsten, som en försäkringstagare kan göra, måste ju köpas med hans eget lif, ty det är det jemförelsevis tidiga dödsfallet, som utgör den tillfällighet, hvilken betingar vinsten.* Att betrygga sig emot en ödesdiger fara kan aldrig likställas eller med något fog jemföras med att spela på en lycklig tillfällighet.

Om det således får anses ådagalagdt, att den svenska lagstiftningen påfordrar en ändring i syfte att möjliggöra förvärf af försäkring å mannens lif till hustruns förmån samt direkt öfverlåtelse från mannens sida af en å hans lif tagen försäkring å hustrun, synes det enklaste vara att införa ett sådant stadgande uti det lagrum, som för närvarande innefattar hufvudbestämmelserna om makars inbördes eganderätt, d. v. s. 2 § i 10 kap. giftermålsbalken.

Nämnda lagrum, hvilket nu lyder sålunda:

»Man och hustru hafva giftorätt till hälften hvardera i all den lösa egendom, samt den fasta egendom i stad, eller å stadens mark, som de ega eller ega få, så ock den fasta egendom på landet, hvilken de i hjonlag afla tillsammans. I den fasta egendom på landet, som man eller hustru före eller under äktenskapet ärft, eller förut förvärf, eger ej andra maken giftorätt; dock vare all årlig ränta och afrad deraf under lösören räknad. Varder under äktenskapet egendom, genom gåfva eller testamente, till ena maken gifven, med vilkor, att den honom eller henne enskildt tillhöra skall; i den egendom njute den andra maken ej eller giftorätt».

borde då erhålla en så lydande tillsats: *Förvärfvar mannen under äktenskapet försäkring å sitt lif till hustruns förmån eller öfverlåter han under äktenskapet en sådan försäkring å hustrun; varde den försäkring och hvad derå vid mannens död kan utfalla hennes enskilda egendom.*

Vi skola nu se till, hvilka de rättsliga följderna skulle blifva af ett sådant stadgande.

För det första skulle lifförsäkringen icke kunna tagas i mät för mannens enskilda gäld och ej heller för den gemensamma annat än hvad anginge hustruns del deri. Beträffande möjligheten för borgenärerna att vid försäkringens utfallande erhålla betalning ur någon del deraf motsvarande premiernas belopp märkes, att, derest premierna betalats af den gemensamma

egendomen och icke af hustruns enskilda, den allmänna regel utan tvifvel skall råda, som säger, att, derest den ena maken betalt sin enskilda gäld med gemensam egendom, så mycket skall vid skifte boet godtgöras af den makens enskilda egendom. Och om hustrun såsom sin egendom erhållit en försäkring å mannens lif, torde hon väl också dermed få anses hafva inträdt i hans eventuella förbindelse till försäkringsgifvaren. Men om försäkringen är tagen i mannens namn och sedermera öfverlåten å hustrun, så lära de premiebelopp, som äro betalda före öfverlåtelsen, icke kunna af borgenärerna tagas i anspråk.

Detta sista resultat kan synas besynnerligt, men lagen är i detta fall klar.

Alldeles utan möjlighet äro dock icke borgenärerna att tillvinna sig en å mannens namn tagen genom inbetalda premier kanske redan mycket värdefull försäkring. Likasom hvarje annan gåfvohandling är nemligen äfven en sådan, som här är i fråga, underkastad konkurslagens bestämmelser om återvinning. Och hvad man i detta fall således skulle göra vore blott att likställa hustrun med andra gåfvotagare.

Man finner emellertid, att ett införande af ofvan föreslagna bestämmelser ingalunda skulle bringa den svenska lagstiftningen i öfverensstämmelse med den norska, eller ens med den engelska, hvilka båda gå vida längre i gynnande af hustrun gent emot borgenärerna, utan att den svenska äktenskapsrättens redan befintliga allmänna föreskrifter skulle låta det nya institutet stanna på en ståndpunkt närmast liknande ehuru icke sammanfallande med den tyska rättens i afseende å borgenärernas anspråk på premiebeloppen.

Frågan är nu, om man bör nöja sig härmed, eller om man bör gå ett steg längre och förklara, att lifförsäkringen, sedan den blifvit hustruns enskilda egendom, icke alls häftar för makarnes gemensamma gäld. Detta skulle då komma att utgöra ett undantag från den allmänna regeln, att hustrun med enskild egendom svarar för under äktenskapet gjord gäld i proportion till sin andel i den gemensamma egendomen. För vår del tro vi, att sakens natur lemna ett godt stöd för en sådan utsträckning. *Är det verkligen meningen att bereda möjlighet för en man till tryggande medelst försäkring af sin hustrus ekonomiska framtid, vore det att stanna på halfva vägen, om man medgäfvde, att försäkringen finge göras till hennes enskilda egendom, men likväl stälde henne i ansvar för gemensam gäld med densamma.*

De skäl, som hafva anförts för rättmätigheten af en öfverlåtelse från man till hustru af lifförsäkring, föra visserligen icke med logisk nödvändighet till en befrielse för hustrun från ansvar hvad försäkringen beträffar för all annan gäld än hennes enskilda. Man kan ju anse, att man gjort nog i fall man öppnat möjligheten för mannen att göra försäkringen till hustruns

enskilda egendom. Man kan anse, att hon likaväl med försäkringen som med all annan egendom bör i laglig proportion bidra till den gemensamma gäldens betalning, då ju den gemensamma gälden just är sådan gäld, som presumeras hafva kommit begge makarne till godo. Men för vår del hålla vi före, att, om också ej den befrielse, hvarom nu är fråga, kan grundas på strängt logiska skäl, *billighetshänsyn och klokhetskäl dock i hög grad tala för denna eftergift*. Erinna vi oss nemligen, att det nästan alltid är mannen, som gör den gemensamma gälden, och att, om denna också presumeras hafva kommit begge makarne till godo, motsatsen i verkligheten dock mycket ofta torde ega rum, så att hustruns enskilda egendom faktiskt får svara för en hel del gäld, som allenast kommit mannen till godo, synes det icke vara någon öfverdrifvet stor förmån, i fall man från denna enskilda egendom undantog lifförsäkring å mannens lif.

Ett stadgande af det innehåll, vi här förordat, torde böra få sin plats uti slutet af 3 § i 11 kap. giftermålsbalken och skulle måhända lämpligen kunna erhålla följande lydelse:

Har hustru såsom sin egendom, deri mannen ingen giftorätt eger, bekommit lifförsäkring, tagen å mannens lif, svare med densamma eller med hvad derå vid mannens död utfaller icke till någon del för sådan gäld, som i denna § afses.

Med stöd af hvad sålunda anförts får jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes förelägga Riksdagen förslag till sådan ändring i nu gällande lag, att gift person utan omvägar och svårigheter må kunna bereda sin familj förmänen af försäkring å sitt lif, med trygghet för att försäkringssumman eller så stor del deraf, som icke kan anses böra tillkomma borgenärerna, kommer familjen till godo.

Stockholm den 12 februari 1895.

Edvard Wavrinsky.